

"Bazan olur ki, iki adamın söyledikleri bir söz, bir kelâm, mütefavit olur; birisinin cehline, sathîliğine; ötekisinin ilmine, maharetine delâlet eder..." cümlesini izah eder misiniz?

"İkinci nükte: Bazan olur ki, iki adamın söyledikleri bir söz, bir kelâm, mütefavit olur; birisinin cehline, sathîliğine; ötekisinin ilmine, maharetine delâlet eder. Şöyle ki:"

"Bir adam, düşünmeden, gayr-ı muntazam bir surette söyler; ötekisi, o sözün evvel ve âhirine bakar, siyak ve sibakını düşünür ve o sözün başka sözlerle münasebetlerini tasavvur eder ve münasip bir mevkide, münbit bir yerde zer' eder. İşte bu adamın şu tarz-ı hareketinden, derece-i ilim ve marifeti anlaşılır. Kur'ân-ı Kerimin fenlerden bahsederken aldığı fezlekeler, bu kabil kelâmlardandır."(1)

Burada ne söylendiğinin değil, nasıl ve ne makamda söylediğinin önemine vurgu yapılıyor. İlimde rasih ve derin olan birisi, hangi sözü hangi makamda ve ne suretle söyleyeceğini çok iyi bilir ve makamında söylediği o söz, onun ne kadar derin ve vaukufiyetli birisi olduğuna işaret eder.

Aynı sözü bir cahil de söyler, ama makamına ve ne suretle söyleneceğine dikkat etmediği için söz yerini bulmaz; bu da onun ne denli yüzeysel ve cahil olduğunu gösterir. Demek sözü söylemek kadar, ne makamda ve ne suretle söyleyeceği de o kadar önemlidir. Öyle olmamış olsa idi, herkes her sözü ezberleyip söylemek ile alim olurdu.

Şimdi, Allah bir kelamı ifade ederken, bütün ayetlerin mana yapısına ve uyumuna dikkat eder, aralarında bir irtibat kurar ve çalışmeyecek bir şekilde beyan eder. Aynı kelamı bir insan dese, sadece kendi basit ve cüzi tasavvurundaki manaları yükleyebilir.

Öyle ise Kur'an'daki kelimelere beşeri kelimelere nazarı ile bakmamak gerekiyor. Söz aynı, ama makam ve manevi irtibatları çok farklı; birisini Allah sonsuz ilmi ile söylüyor, diğerini ise insan cüzi ve sönük fikri ile söylüyor. Altı yüz sayfalık bir insan kitabı üstüne bin tefsir yazılmaz, ama altı yüz sayfalık Kur'an üstüne üç yüz elli bin tefsir yazılmıştır. Demek bir kelamı kim, kime, hangi makamda söylemiş, en az kelam kadar önemlidir.

(1) bk. [İşârâtü'l-İ'câz, Bakara Sûresi, Âyet: 23,24](#)